

МЕТОДОЛОГІЯ І ПІХОДИ ДО ОЦІНКИ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ

Важливе значення для держави має її політико-географічне положення (ПГП) на політичній карті світу та регіону. Якщо говорити загалом про термін, то ПГП визначають як її геопросторове положення відносно політичних даностей світової системи, які справляють на неї суттєвий вплив. Треба зазначити, що мова йде не тільки про вплив на міждержавні, міжнародні відносини та внутрішньополітичні процеси, а й на економіку і суспільне життя держави [1].

Дедалі частіше паралельно з терміном «політико-географічне положення» уживається термін «геополітичне положення». Все частіше, дослідники схиляються до ототожнення термінів «політико-географічне положення» і «геополітичне положення».

Геополітика, посідає важливе місце в сучасній міжнародній політиці та економічному житті і є близькою за об'єктом та предметом дослідження до політичної географії. Під геополітикою розуміється погранична наука між географією і політологією, яка виявляє, вивчає і прогнозує внутрішню і зовнішню політику держав, враховуючи їх географічне положення, природні умови і ресурси, поведінку сусідніх країн, історію та менталітет народу. Один із родоначальників геополітики К. Гаусгофер вважав, що політична географія вивчає державу під кутом зору простору, а геополітика розглядає простір з погляду держави, а власне геополітику – як практичне застосування політичної географії [2, с. 320, 322].

Складовими в оцінці політико-географічного положення України є різноманітні фактори. Перелік таких складових може бути великим і динамічно змінним.

Фізико-географічна складова в політико-географічному аналізі України являє собою характеристику якості земельних ресурсів і можливостей акваторії виключної економічної зони, наявності доступу до моря і зручності виходу на світові морські комунікації, зрештою природно-географічних умов організації оборони території.

Ресурсна та агро-географічна складова – це ситуація з доступом до стратегічно важливих ресурсів: палива, різноманітних руд, гірничо-хімічної сировини, а також лісопромислових районів (в тому числі і за межами країни). Основну частину продукції агропромислового комплексу країна зазвичай виробляє на своїх землях. Але деякі країни мають потребу і в значному імпорті продовольства. Тож доступ до регіонів, що виробляють зерно, м'ясо та інші продукти, теж важливий.

Ємність, віддаленість, транспортна доступність ринків збуту товарів, вироблених у країні, – життєво важливий і економіко-географічний, і політико-географічний фактор. Основне завдання вивчення цього аспекту економічної й політичної географії – віднайдення гіпотетично можливих «ніш» організації збуту як виробничих, так і споживчих товарів, аналіз позицій конкурентів, що діють у відповідних сегментах світового ринку.

Важливими економічними факторами транспортно-географічної (й політичної) ситуації на шляхах до ринків сировини і ринків збуту є пропускна здатність, швидкість і вартість транспортування на суходільних, водних та повітряних транспортних коридорах. Крім того, значну роль грають політичні фактори, тобто стан відкритості кордонів, політична та криміногенна обстановка на транзитних магістралях.

Процеси глобалізації та інформаційно-технологічної революції зробили свій внесок у набір складових політико-географічного положення. Воно визначається також тим, як розміщена країна відносно світових центрів науково-технічного прогресу та світових фінансово-банківських центрів; як розкинута мережа управлінських центрів та філій ТНК; які можливості доступу до інформаційно-технологічних мереж планети і таке інше.

В політичній географії розрізняють макро-, мезо- і мікро- політико-географічне положення.

Макро-ПГП – це положення держави відносно великих економічних і військово-політичних центрів, найбільших сил сучасності, таких як США, Європейський Союз, Росія, Японія, Китай. Крім того, неабияке значення має участь держави в політичних, економічних, військових блоках і організаціях, ступінь інтеграції з сусідніми державами. Значну роль відіграє макро-ПГП стосовно економічних центрів і транспортних осей, міжнародних потоків товарів і капіталів, міграцій людей, обміну інформації тощо.

Найважливіше питання макро-ПГП – це положення держави відносно зовнішніх джерел сировини і готових промислових виробів, різноманітність і надійність надходження поставок, безпека комунікацій з політичного, економічного та військового поглядів. Необхідно звернути увагу на те, що макро-ПГП держав змінюється в часі у зв'язку з глобальною перестановкою політичних сил планети [2, с. 90-91].

Мезо-ПГП – стосується розташування держави у межах свого регіону або субрегіону. Тут особливого значення набуває сусідство різного порядку. Найважливішим є сусідство першого порядку (безпосереднє) яке, у свою чергу, визначається політичними відносинами, наприклад наявністю «гарячих точок» [3].

Мікро-ПГП держави розглядається як вигідне розміщення різних ділянок її кордону щодо окремих районів суміжних держав з політичного, економічного, військово-стратегічного й екологічного поглядів та особливості прикордонних районів [2, с. 94].

Тому в цьому контексті, в оцінці політико-географічного положення держави, в тому числі й України мають такі фактори як: кількість сусідів; характер та інтенсивність зв'язків з зовнішнім світом, конфлікти та союзницькі відносини; геополітична орієнтація країни (так званий геополітичний код) [4,с. 16].

Не менш, а іноді й більш важливі власне геополітичні та геостратегічні складові політико-географічного положення держави. Політична не стабільність, збройні конфлікти і таке інше, надовго «зачиняють» певні країни, і навіть регіони світу, змінюють напрямок та силу транзитних товаропотоків, руйнують системи міждержавних відносин, що склалися .

Також географічне положення може бути центральним та периферійним. Чим більше сусідів має держава, тим більш центральне положення вона займає. Ознаки центральності та периферійності географічного положення часто пов'язують з категоріями його вигідності або невигідності. Зазвичай вважають, що центральне положення є більш вигідним за периферійне [5, с. 57].

Крім того, особливо треба зазначити, що на визначення та оцінку політико-географічного положення України впливають всі ці складові, які впливають на політико-географічне положення країн-сусідів України першого та другого порядку.

1. Політична географія і геополітика [електронний ресурс] <http://subject.com.ua/geographic/geopolitica/21.html>
2. Трохимчук С.В., Федунь О.В. Політична географія світу: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 422 с.
3. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн [електронний ресурс] <http://academia-pc.com.ua/product/108>
4. Макошев А.П. Политическая география и геополитика. Учебное пособие. – Горно-Алтайска. – 2006. – 125 с.
5. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Занько Ю.С., Ганич Н.М. Країнознавство: теорія та практика. Підручник. – К. – 2012. – 528 с.